

Sydøsten i Sydgrønland,

Geografisk Tidsskrift, Bind 2 (1878)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0002-PDF/gto_0002_66817.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=66817>

pdf genereret den : 22/5-2008

Sydøsten i Sydgrønland,

af Løjtnant **Fritz**, Bestyrer af Kryolitbrudet paa Ivigtut.

Det være mig her tilladt at sammenholde den af Kapt. *Hoffmeyer* fremsatte Følntheori med, hvad jeg i en Aarrække har set af de grønlandske Sydøststorme, og det glæder mig at kunne udtale, at den nævnte Theori synes mig at give en tilfredsstillende Forklaring af, hvad der tidligere maatte synes forvirret og uensartet ved de omtalte Storme. Theorien fører til at inddele disse Storme i tre forskellige Slags, nemlig: *den grønlandske Føln*, der blæser tværs over Indlandet, med Vindretninger imellem Ø. t. N. og Ø. S. Ø. — *Davisstrædets Sydøststorme*, der blæse jævnsides med Kysten fra Kap Farvel til Kap Desolation (Numarsuit), Hovedretningen S. Ø.; — en *samlidig Opbræden* baade af Følnen og af Davisstrædets Sydøst, altsaa med Vindretninger fra Ø. t. N. til S. Ø.

Jeg skal søge at give en nærmere Skildring af hver af disse tre Stormes Natur, saaledes som den viser sig her, og jeg støtter denne Skildring dels paa det, som jeg i Hukommelsen kan samle af, hvad jeg har set her, og dels paa, hvad jeg afvigte Vinter har iagttaget ved at anvende den opstillede Inddeling paa de forekommende Sydøststorme.

1. Den grønlandske Føln

viser sig ved Ivigtut med omtrent skyfri Himmel; den er tør, Temperaturen, der ledsager den, er meget høj, og Vindens Styrke er mangen Gang orkanagtig. Som et Exempel paa den Voldsomhed, hvormed den optræder, kan nævnes, at den tit rejser en saadan Vandrøg fra Fjordens Overflade, at man i Timer trods den klare Himmel fra Ivigtut slet ikke kan se noget af det paa den anden Side af Fjorden i 1½ Kvartmils Afstand liggende omtr. 1600 Fod høje Land. Dens Hovedretning her paa Fjorden er østlig; men, rimeligvis som Følge af Fjældenes Former, kan den ved selve Ivigtut tvinges om til N. Ø.

Forud for enhver Føln gaar en stærk og hurtig Stigning af Termometret, hvorimod Barometret ikke giver noget paalideligt Varsel, i det Følnen synes at kunne indtræffe ligesaa godt ved høj som ved lav Barometerstand. Dog vil det maaske almindeligst indtræffe, at Barometret falder under en Føln, og at det atter stiger, naar Følnen hører op.

Særegne for Følnen og som et Forvarsel for denne ere nogle Skydannelser, der vist med Rette kunne kaldes

Følnskyer, i det de, saa vidt jeg mindes, aldrig eller yderst sjælden fattes som Forløbere for en saadan Vind; det kan vel hælde, at Følnen ikke naar ned i den her nævnte Fjord som Storm, selv om Skydannelserne have vist sig; men de vise sig næppe, uden at den gjør sig gjældende ved en stærk Stigning af Termometret. Paa Himlen dannes pludselig én eller flere Taagepletter med en særdeles skarp og regelret Afgrænsning efter en Oval eller en Hyperbel, i sidste Tilfælde meget lig en Halekomet, og ligesom denne uden skarp Afgrænsning i den bagerste Ende. Disse Følnskyer kunne fra helt smaa udvide sig til at række over det halve af Himlen. Vise de sig paa blaa Himmel, have de en hvid eller hvidgraa Farve, paa overtrukken Himmel vise de sig derimod forholdsvis sorte. Disse Skyers Retning er altid øst-vestlig og kan, saa vidt jeg mindes, kun skifte fra ren Øst til Ø. t. N. og Ø. S. Ø.; staa de paa den østlige Himmel, synes den spidse Ende af dem at vende imod Øst, medens det omvendte synes at være Tilfældet, naar de staa paa den vestlige Himmel. De optræde forud for og i Begyndelsen af en Føln, men de ere, selv naar Følnen raser voldsomt, aldeles uden Bevægelse; de kunne kun skifte i Omfang; de forsvinde paa samme Plads, hvor de ere dannede. Have Følnskyerne vist sig paa en overtrukken Himmel, og faar Følnen Magt eller Varighed, vil Himlen snart blive klar.

Det er, som allerede nævnt, ikke altid, at Følnens Vindstød naa ned inellem Fjældene, og ofte kunne de blæse voldsomt i en enkelt Bugt af Fjordene, imedens der over Resten af denne hersker Stille eller en let Brise. Følnen kan ogsaa blæse uden Vindstød, og fremtræder da som en stadig Kuling eller Storm.

Der kan i Ivigtut indtræffe Tidsrum paa en hel Uge eller længer, hvori Himlen viser sig klar, og Temperaturen er forholdsvis høj, medens Vinden holder sig østlig og er meget let. Saadanne Fremtoninger indtræffe maaske jævnligst eller ere mest paafaldende i Midten af Vinteren, og de ledsages da gjerne af en Temperatur paa $\pm 4-6^{\circ}$. Saadanne Vejrtdsrum kalde vi her „Klar Sydøst“, og de maa vistnok ogsaa tilskrives Følnen.

2. Davisstrædets Sydøst.

I Lighed med Sydvestvinden hjemme i Danmark blæser Sydøstvinden her ligefrem fra Atlanterhavet og langs Kysten fra Kap Farvel, og den medfører Regn og

Blæst. Det er Kystens egentlige Regnvind, og det er den, som giver de stærke Nedslag. Nedslag ledsages vistnok ogsaa gjerne sydlig og sydvestlig Vind, men ere aldrig saa voldsomme; med vestlige og nordlige Vinde forekomme Nedslag yderst sparsomt, og om Sommeren ledsages disse Vinde i Almindelighed af Taage. Vindretninger imellem N. og Ø. t. N. indtræffe yderst sjælden ved Ivigtut, om de i det hele forekomme, naar man tager tilbørligt Hensyn til den stedlige Indflydelse af Fjorddallens Retninger.

Sydøstlig Vind vil i Reglen forud melde sig ved Ringe omkring Sol og Maane eller ved Bisole, ved Danelsen af hvide Skystriber paa Himlen med Retning S. Ø. til N. V. (ligesom der forud for en Føhn kan vise sig hvide Skystriber med Retning Ø. til V.), eller ved, at Himlen hurtig bliver overtrukket med Undtagelse af Synskredsen inde over Inlandsisen, der holder sig klar. Paa de høje Fjældtoppe, som Kungnak, Arsuk Øen og den vestre Ende af Sænnerut, danner og aflejrer der sig en hvidgraa Sky af Form som en Hat, der bliver sat paa Toppen af Fjældet. Barometret falder, og Termometret stiger. Midt om Vinteren vil Termometret som Regel omtrent naa Frysepunktet; om det skal staa et Par Grader under eller et Par Grader over dette afhænger af, hvor voldsomt og vedholdende Vinden er. Skyerne ville i Almindelighed have en stærk Gang for S. Ø., før Vinden naar ind imellem Fjældene, og det hænder tit, at Skyerne gaa for en Storm af S. Ø. uden at den naar ned mellem Fjældene her inde, ligesom der ofte kan blæse en Storm af S. Ø. ude ved Yderøerne, uden at vi kunne mærke den herinde undtagen netop paa Temperaturen og Barometerstanden.

Sydøsten er almindeligvis stormfuld, og den kan medføre voldsomme Storme, der paa Grund af de høje Fjælde ledsages af orkanagtige Vindstød, som føre en stærk Vandrøg med sig hen over Fjordens Overflade. Den ledsages i Reglen med Nedslag, og dette kan undertiden naa op til en Regnmængde af 70—100 Millimetre i Døgnet eller Dele af et Døgn. Dette kan maaske forklares af, at Vinden, efter at have gaaet over Julianehaabs Bugten, før eller i det den naar Ivigtut, tvinges op over til Dels isdækkede Fjælde paa flere tusende Fods Højde.

Storme fra Sydøst indtræffe hele Aaret rundt, men ere som Regel, ligesom ogsaa Føhnen, voldsommere og langt jævnligere om Vinteren end om Sommeren, i det de vestlige Vinde synes fremherskende i Maanederne Maj, Juni og Juli. Imedens Maanederne November, December og Januar efter 4 Aars Iagttagelser (1867—70) vise en Forekomst af 25 % S. Ø. mod 1 % V., vise Maj, Juni og Juli kun 6 % S. Ø. mod 18 % V. (i disse Tal er indtruf-

fen Føhnvind medregnet under Navnet S. Ø.) I samme Aarrække forekommer 9 % Storm fra November til Januar imod 3 % Observationer fra Maj til Juli.

En Storm af S. Ø. vil næsten altid gaa over gennem S. og S. V. til vestlig Vind. Saa snart Vinden forlader S. Ø., begynder Termometret at falde og Barometret at stige; Nedslaget tager af og falder, dersom Vinden naar om til S. V., kun bygevis. Saa vel fra S. som fra S. V. kan endnu indtræffe voldsomme Vindstød.

Der kan ogsaa baade om Sommeren og om Vinteren med sydøstlig (og sydlig) Luft indtræffe godt Vejr, med temmelig klar Himmel, forholdsvis høj Temperatur og kun svag Kuling.

3. Samtidig Optræden af Føhnvind og af Davisstrædets Sydøst.

Paa samme Tid, som Himlen bliver skyfuld, og Skydækket bevæger sig for en Storm af Sydøst, kan der under dette Skydække vise sig de stillestaaende Skydannelser, som jeg foran har kaldt Føhnskyer. Naar den ved Skyerne antydede Storm naar ind, kan den blæse, enten fra Ø. eller S. Ø., skiftende imellem de to Vindretninger, snart timevis snart kun et Par Gange i Døgnet eller endnu sjældnere. Falder Vinden østlig, svinder Skydækket bort, og Himlen bliver ren; men saa snart den falder sydøstlig, kommer Skydækket igjen, almindelig ledsaget af Nedslag. Termometret viser en forholdsvis høj og meget skiftende Temperatur, og Barometret er uroligt, i det det snart stiger og snart falder, ofte med voldsomme Bevægelser.

En saadan Storm synes utvivlsomt at maatte tilskrives en samtidig Optræden af en Føhnvind tværs over Landet og af en Storm af Sydøst i Davisstrædet, og den staaer ikke tilbage for nogen af dem i Henseende til Styrke og Varighed. Dens Ophør skjønnes bedst af Termometret, i det Temperaturen begynder at aftage stærkt.

Et temmelig udpræget Exempel paa denne blandede Storm fandt Sted den 24de og 25de Januar og 29de Januar til 3dje Februar 1878; der var Føhnskyer den 24de og 28de Januar og en meget stærk Regn Natten mellem 30te og 31te Januar.

Medens Navnet Sydøststorm hidtil har været brugt i Flæng saavel for den østlige Føhn som for den rene og den blandede Sydøst, om ikke over hele Grønland, saa i det mindste ved Iagttagelserne her paa Ivigtut, turde det altsaa, saa vidt den foran fremsatte Synsmaade maatte findes rigtig, synes bedre for Fremtiden at skjelne imellem en mere østlig Føhn, der vist nok højere imod Nord kan falde mere sydlig, en *ren Sydøst*, som

højere oppe i Strædet ligeledes vil falde sydligere end her, og en *blandet Sydøst*.

I den foran givne Skildring af Stormens Natur er det tilsyneladende normale for de enkelte Storme fremhævet; det hænder visselig ikke sjælden, at de optræde normalt, men det er naturligvis langt fra altid Tilfældet, rimeligvis fordi Vindretningen skifter for hurtigt eller ikke er eneherskende. Jeg beklager meget ikke at kunne

fremkomme med direkte Jagttagelser til at støtte den her givne Opfattelse; de vilde kræve Optegnelser Time for Time og Dag for Dag, hvad Tiden ikke tillader mig. Naar der indtræffer Storme, som jeg maatte faa at se, skal jeg imidlertid ikke undlade at søge en Kritik indvunden, og mulig maatte det ogsaa lykkes mig ved andres Hjælp at faa gjort direkte Jagttagelser.

Fra Finland,

et Brev til Redaktøren af „Geografisk Tidsskrift“, af *A. E. Modeen*, Lektor i Viborg i Finland.

Det er en Selvfølge, at jeg med Glæde vil sende Oplysninger om finske Forhold til det af Dem redigerede Tidsskrift. Skjønt jeg bor langt borte fra Danmark, er jeg, som De véd, ved mine Studier knyttet saa stærkt til dette Land, at mine Tanker altid med Kjærlighed dvæle derved. Denne Gang vil jeg efter Deres Ønske kun meddele Dem nogle enkelte Oplysninger, der vedrøre den sidste Folketælling i vort Land. Direktøren for det statistiske Bureau i Helsingfors, *K. E. Ignatius*, udgav 1876 i Anledning af Udstillingen i samme By et Skrift „Statistiska anteckningar angående storfurstendömet Finland“, og efter dette Skrift saa vel som efter „Finlands statskalender för året 1877, utgifven af kejserliga Alexander-Universitetet i Helsingfors“, hvori der fremsættes Resultaterne af Folketællingen i Slutningen af Aaret 1875, meddeles her nogle Talstørrelser.

Hele Storfurstendømmet (Ládoga fraregnet) har en *Størrelse* af 6723 geogr. □ Mile; det er altsaa omtrent 1000 □ Mile større end Norge og 1000 □ Mile mindre end Sverige. *Folkemængden* var ved den omtalte Tid 1,912,000. et Tal, der omtrent svarer til Danmarks eller til Norges. For de enkelte Låns Vedkommende ere Talene følgende:

	Areal.	Folkemængde.
Nylands Län	215 □ M.	184,000.
Åbo og Björneborgs Län	447 - -	318,000.
Tavastehus Län	401 - -	202,000.
Viborgs Län	650 - -	289,000.
Skt. Michels Län	416 - -	163,000.
Kuopio Län	813 - -	238,000.
Vasa Län	756 - -	324,000.
Uleåborgs Län	3,025 - -	194,000.
	6,723 - -	1,912,000.

For eder, der bo i det i mange Egne godt befolkede Danmark, ser det vistnok paaafaldende ud, at et Land i Evropa kan have en saa tynd Befolkning som Finland. I den nordlige Del af Landet, Uleåborgs Län, der omtrent er halvt saa stort som Kongeriget Preussen med 26 Mill. Mennesker, findes ikke en Gang 200,000 Mennesker eller omtrent ligesaa mange som paa eders Ø Fyen, der kun er 54 □ Mile stor. Heraf følger ogsaa, at mangfoldige Strækninger i Uleåborgs Län ere aldeles ubeboede, og at man dér kan rejse mange Dage igjennem uden at træffe et eneste Menneske, kun Skove, Søer og Elve. Paa den anden Side ere flere af Kystegnene ret godt befolkede; Nylands Län eller Egnen omkring Helsingfors har et Fladeindhold, der er en Del større end Sjællands, og her findes i alt henved 200,000 Mennesker eller 850 paa hver □ Mil, d. v. s. tilnærmelsesvis samme Folketæthed som i Dele af Vestjylland.

Ligesom der i de andre nordiske Lande, paa helt enkelte Undtagelser nær, ikke findes større *Byer*, saaledes gaar det ogsaa i Finland, kun med den Ulighed, at vi her ikke have nogen eneste stor By. Efter Statskalendareren for 1877 var Folkemængden i de otte største Byer ved Slutningen af Aaret 1875:

Helsingfors 33,600.	Tammerfors 8,400.
Åbo 21,800.	Björneborg 7,300.
Viborg . . . 12,000.	Kuopio . . . 6,000.
Uleåborg . . 8,700.	Nikolaistad 5,000.

For Tiden regnes vor Hovedstad, Helsingfors, at have henved 40,000 Indbyggere.

Et statistisk Spørgsmaal, der for vort Lands Vedkommende har stor Interesse, er selvfølgelig *Nationaliteten*, i det, som man véd, Finlands Befolkning for største Delen hører til to, meget ulige Folkestammer. Man reg-